

Sözcük Dağarcığı

“Güzel ne güzel olmuşsun görülmeyi görülmeyi...” Karaca-oğlan, deyişlerinden birine bu sözlerle başlıyor. Uzun zamandır görmediği için özlediği bir güzele yazmış bu halk şiirini. Peki, güzellikle görmek arasındaki ilişki nedir dersiniz? En azından “güzel” sözcüğünün kökeninde göz var. Sözcüğün asıl söylenişi “gözel” şeklinde. “Göz” sözcüğüne getirilen bir ekle türetilen bu sözcük gözle ilişkili olan, göze ait anlamını taşıyor. Sözcük zamanla anlam genişlemesi yaşayarak göze iyi, tatlı, hoş görünen, göz alan anlamlarında kullanılmış. Güzelden söz açmışken karşınının anlamından da söz edelim. Çirkin sözcüğü dilimize Farsçadan girmiş. Sözcüğün kökenindeki “çirk”, kir, pis, gibi anlamlara geliyor. Hatta bu kökten türetilmiş kirli su anlamındaki “çirkab” sözcüğünü dilimize çirkef olarak almışız. Çirkin sözcüğü de zamanla pis, kirli şeyler yanında, “güzel” sözcüğünün karşıtı olarak da kullanılır olmuş.

Nazilli

Aydın iline bağlı önemi bir kent merkezi.

Kentin adı hakkında pek çok değişik görüş var. İsmi kökeni konusunda ilk yorumlardan biri tarihçi Strabon'a ait. Strabon, Büyük Menderes Irmağının sağ yakasında, bugünkü Nazilli'nin alt kısmında Nozi adı verilen bir bölgeye, Batı Anadolu'dan gelen göçmenlerin kurduğu bir siteden söz ediyor. Bir başka rivayete kentin adının tümüyle Türkçe kökenli olduğu yönünde. Ünlü gezgin Evliya Çelebi Nazilli'yi döneminin büyük ve önemli kentlerinden biri olarak anlatıyor. Kentin güzelleri çok, onların da naz ve işveleri bolmuş. Çelebi, bundan dolayı kente Naz İli adı verildiğini söylüyor. Öte yandan, Bilge Umar, “Türkiye'deki Tarihsel Adlar” adlı çalışmasında bu görüşe karşı çıkıyor: “Halk eski kültürlerden birinin dilinden gelme bir adı bile kendi dilinde anlamı varsa kullanır, eski kültürden kal-

m a diğer adları da kendi dilinde bir anlam taşıyacak biçimde çarpıtarak kullanır, örneğin Akrokos Dağı adını Eğriğöz eder. Buna göre Türk halkının

kendi dilinden gelme Nazli-ili adını Türkçe'de bir anlamı olmayan Nazilli biçimine çevirerek kullandığını kabul edemem. Nazli-ili adının söyleniş gücü, olsa olsa adın, ikinci sözcüğün atılarak, yalnız Nazli diye kullanılmasına yol açardı. Örneğin Afyon Karahisar şimdi yalnızca Afyon olmuştur... Nazilli, Aydın Dağları dizisini orta yerinden aşır Küçük Menderes Vadisi'ne inen bir yolun başında. Bu geçitle de bağlantılı olarak, Nassila, yani N(a)-assa(a)-ila, Ana Tannıça -köyünün- geçidi adı kullanılmış ve burada bulunan köy de aynı adla anılmış olabilir.”

Kısa kısa...

Donanım: Sözcüğün kökeni Sanskritçe'ye kadar uzanıyor. Giyecek, giysi anlamına gelen “thauna” sözcüğü zamanla dilimizde thauna-tauna-tona-ton-don sürecinden geçmiş ve biz de bu sözcüğü giysi anlamında kullanmaya başlamışız. Birini donanmak, giydirmek anlamındayken donanım da giyecek şey anlamında. Zamanla anlam genişlemesiyle, bir iş için gereken beceriyle giyinmiş, gereken yetenekleri üzerinde toplamış anlamında kullanılıyor.

Entrika: İtalyanca engel anlamına gelen “intrigo” sözcüğünden dilimize geçmiş. Anadolu Türkçesi'nde aldatma, kandırma, gizli yollara başvurma gibi anlamlara geliyor.

Mutfak: Arapça “tabh” sözcüğü, kaynatma, pişirme anlamına geliyor. Bu sözden türetilen “matbah” (yemek pişirilen, kaynatılan yer) dilimize girdikten sonra zamanla mutfak haline dönüşmüş.

Gökhan Tok